

УДК: 330.658:005.7:65.012.8; DOI: 10.31388/2519-884X-2020-42-58-64

Трусова Н.В., д.е.н., професор
Кальченко С.В., д.е.н., професор
Терещенко М.А., к.е.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

ПЛАТФОРМА КОМПЛЕКСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. У статті розглядаються детермінанти забезпечення економічної безпеки мезорівня. Розроблено критерій та блок-схему збалансованості циклів економічної безпеки аграрної галузі з метою досягнення однаковості величини “чистої теперішньої вартості інвестиційних витрат” у галузях аграрного сектору економіки.

Ключові слова: економічна безпека, аграрні підприємства, аграрна промисловість, мульти-агрокластер.

JEL code classification: E22, Q13, Q16, Q55

Trusova N.V., D.Sc., Professor
Kalchenko S.V., D.Sc., Professor
Tereshchenko M.A., PhD, Ass. Prof.

Dmytro Motorny Tavria State Agrotechnological University

PLATFORM OF COMPLEX ENSURING OF ECONOMIC SECURITY

Abstract. The search for constructive functions and effective means of preventing the emergence of destabilizing situations in the future requires the definition of the state's own interests in European integration processes, and, in particular, food security, which is especially exacerbated by growing import flows. low-quality food products, their artificial (subsidized) competitiveness in Ukrainian markets.

The article deals with theoretical and methodological aspects of the economic security of meso levels. The comprehensive approach to balancing the directions of preserving a favorable institutional environment of economic security of the agrarian industry, with observance of rational parameters of using financial and resource capital, improving the quality of agricultural products in the trend of dynamic growth of investment activity is proved. The proposed approach allows determining the proportional distribution of investments taking into account the speed of change in the profitability of agricultural products in a certain cycle of activity. The interaction of the resource, communication, information, technology and personnel cycles is substantiated to ground the final parameters of changing the complex security of economic. The criterion and block diagram of the balance of the cycles of economic security of the agrarian industry have been developed, with the aim of achieving uniformity of the magnitude of the “net present value of investment costs” by the branch of activity. Each subsystem of economic security clearly demonstrates the real state of each of the so-called areas. The proposed clustering of communication in the form of a territorial-sectoral multi-agro-cluster of the Steppe zone, goes beyond the “simple” horizontal networks of economic security. As part of the multi-agro-cluster it is proposed to create a service center in order to provide services for the use of new agricultural machines in the production process.

Keywords: economic security, agrarian enterprises, agrarian industry, multi-agro-cluster.

Постановка проблеми. Найактуальнішою і водночас найгострішою проблемою для її регіонів України є забезпечення економічної безпеки економіки. Пошук конструктивних функцій та ефективних засобів запобігання виникненню дестабілізуючих ситуацій у майбутньому, потребує визначення власних інтересів держави в євроінтеграційних процесах, і, зокрема, забезпечення

продовольчої безпеки, що особливо загострюється на тлі зростаючих потоків імпорту неякісних продовольчих товарів, їх штучної (субсидованої) конкурентоспроможності на українських ринках. Тому, можливі сценарії євроінтеграції, що мають базуватися на оцінці позитивних та можливих негативних наслідків взаємозв'язку з ЄС, з урахуванням природних та економічних особливостей галузевої

економіки. Відповідно, активний пошук підходів до ефективного використання потенціалу сільського господарства повинен мати платформу інвестиційних джерел для створення нової та модернізації існуючої матеріально-технічної бази, за рахунок приватного капіталу та комплексної державної підтримки.

Саме, комплексний підхід може модифікувати та змінювати детермінанти зовнішнього і внутрішнього середовища, а у відповідності до стратегічних цілей, ефективно систематизувати та ідентифікувати існуючі та потенційні загрози, здійснюючи прогнозування наслідків їх впливу на процеси розвитку національної платформи економічної безпеки.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженнями проблем організаційного забезпечення економічної безпеки з урахуванням особливостей впливу загроз на інституційні моделі економічної безпеки макро-, мезорівнів висвітлювались у наукових працях вчених Б. Андрушків, Ю. Вовк, Л. Малюта, В. Паляниця [1], О. Барановський, Л. Герасименко, О. Користін [2], Н. Білошкурська [3, 4], Д. Куратко, Р. Ходжеттс [5], Р. Кузняр, З. Лаховський [6], Р. Макадам, Н. Мітчелл [7], Ч. Мердок [8], М. Войнаренко, Т. Дуда, В. Лук'янова, О. Яременко [9]. Незважаючи на багатогранність наукових досліджень даної проблематики, залишаються невирішеними питання комплексного підходу до збереження сприятливого інституційного середовища економічної безпеки держави, із дотриманням раціональних параметрів використання фінансово-ресурсного капіталу, підвищення якості продукції в тренді динамічного зростання інвестиційної активності.

Метою дослідження є розробка симбіозу детермінант комплексного забезпечення економічної безпеки мезорівня з метою побудови нової інтегрованої платформи територіально-галузевого кластеру в сільському господарстві на інноваційно-інвестиційній основі.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Регіональний рівень економічної безпеки оцінюється й прогнозується переліком показників (індикаторів), сукупність яких визначає граничні значення функціонування її компонентів. При виході за

межі цих значень у економічній системі послаблюється здатність до динамічного саморозвитку, знижується інноваційний розвиток та конкурентні переваги держави в цілому, результатом чого стає залежність від зовнішньої товарної експансії, підсилюється корупція, росте криміналізація суспільства й крайня бідність населення. Тому, вкрай важливо визначити порогові, критичні значення окремих параметрів економічної безпеки, за межами яких набувають руйнівні процеси. Необхідно розуміти, що для оцінювання економічної безпеки важливі тренди розвитку, що проявляються у взаємозв'язку між різноплановими індикаторами. Це відноситься до величини інфляції, цінової диспропорції та інших макроекономічних показників.

Відповідно регіони України потребують значних інноваційно-інвестиційних зрушень у виробництві, і, в першу чергу – вирішення нагальної проблеми забезпечення економічної безпеки галузей, а саме відновлення процесу інвестування новітніх агротехнологій сільського господарства. Світова інноваційно-інвестиційна сфера в аграрному виробництві має широкий спектр інновацій для підвищення можливостей використання інформаційних технологій у землеробстві, повного автоматизму обробки сільськогосподарських угідь та догляду за тваринами [12; 13]. Використання інноваційних можливостей, в рамках регіонів України, потребує створення територіально-галузевого кластеру для інтеграції ресурсів виробництва у високоякісну конкурентоспроможну продукцію, формування фінансово-економічних відносин, забезпечення економічного ефекту від інвестицій, придатних швидко прискорювання окупності активів в сільському господарстві.

Кластерна концепція виступає альтернативою традиційному секторальному підходу в економічних дослідженнях сільськогосподарського ринку. Якщо, секторальний підхід зосереджує увагу на горизонтальних відносинах і конкурентній взаємозалежності господарюючих суб'єктів з подібною сферою діяльності, що функціонують на тих самих ринках, то кластерний підхід – на важливості вертикальних взаємовідносин між різнорідними підприємствами та їх симбіозною вза-

ємозалежністю, заснованою на синергізмі, тобто взаємному посиленні дії [10; 11].

Запропонована кластеризація зв'язку і взаємозалежності галузей сільського господарства Степової зони виходить за межі «простих» горизонтальних мереж, для розробки та демонстрації програм розвитку, спільного маркетингу чи закупівельної діяльності та збереження економічної безпеки.

$$RCA_{ij} = \left(\frac{x_{ij}}{X_i} \right) / \left(\frac{x_{aj}}{X_a} \right), \quad (1)$$

де, RCA_{ij} – коефіцієнт виявлених порівняльних переваг; x_{ij} – експорт сільськогосподарської продукту j з країни i ; X_i – загальний експорт сільськогосподарської продукції країни i ; x_{aj} – загальний експорт сільськогосподарської продукту j з регіону a ; X_a – за-

Для оцінювання потенційних можливостях територіально-галузевого кластеру, з точки зору реалізації економічних інтересів, ідентифікації існуючих та потенційних загроз реалізації аграрної продукції на спільному ринку ЄС та збереження стабільного рівня економічної безпеки галузей сільського господарства, доцільно використати індекс Бела Баласса:

гальний експорт сільськогосподарської продукції з регіону a .

Відповідно до цього індексу, галузі сільського господарства можуть демонструвати порівняльні переваги, якщо показник вищий 1. Оцінка індикаторів розвитку територіально-галузевого мультиагломерату Степовій зоні України представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Індикатори оцінки розвитку територіально-галузевого мультиагломерату Степової зони України

Сегменти аграрного ринку	Ресурсний потенціал					Компетенції			Індекс Бела Баласса	Рівень економічної безпеки, %
	рентабельність інвестицій, %	фондовадача, тис. дол. США	чиста приведена вартість на 1 тис. дол. США інвестиційних витрат	коефіцієнт забезпечення сировиною	матеріаловадача, тис. дол. США	питома вага інноваційних технологій в аграрному виробництві, %	темп приросту доходу від реалізації продукції, %	частка експортної сільськогосподарської продукції, %		
Тваринництво	3.8	3.8	76.3	0.6	1.2	60.0	102.0	1.5	5.75	4.0
Переробка м'яса і м'ясопродуктів	5.4	9.5	200.8	0.98	1.23	75.8	118.0	1.9	10.4	82.4
Рослинництво	9.8	4.1	93.4	0.95	1.89	50.2	115.0	1.4	4.21	13.7
Виробництво фруктів і овочів	18.4	5.6	190.9	0.77	2.68	73.4	102.0	4.8	12.93	76.8
Виробництво молока та молочних продуктів	4.8	9.7	179.2	0.96	1.17	72.6	106.0	3.2	10.32	81.1
Виробництво рослинних олій	3.7	3.0	67.9	0.74	1.38	55.2	110.0	5.59	8.12	2.9
Виробництво борошномельно-круп'яної продукції	8.2	5.4	151.4	0.99	1.25	70.8	95.0	5.6	8.93	56.6

Виробництво хліба та борошнених виробів	8.9	1.9	100.4	0.86	1.85	52.8	96.0	-	7.74	35.8
---	-----	-----	-------	------	------	------	------	---	------	------

Джерело: власні розрахунки авторів

Розрахунки свідчать, що найбільша взаємодія інноваційних та ресурсних циклів щодо інвенції, інновації, імітації та модернізації розвитку виробництва та торгівлі спостерігається у підгалузях «Переробка м'яса і м'ясопродуктів» (індекс Бела Баласса – 10,4, рівень економічної безпеки – 82,4%), «Виробництво фруктів і овочів» (індекс Бела Баласса – 12,93, рівень економічної безпеки – 76,8%) та «Виробництво молока та молочних продуктів» (індекс Бела Баласса – 10,32, рівень економічної безпеки – 81,1%).

У той час як підгалузі з виробництва сільськогосподарської продукції мають низький рівень запровадження інновацій в агротех-

нологічні цикли. Причинами цього є низький обсяг власних джерел фінансування інвестицій аграрних підгалузей. Це призводить до стрімкого падіння їх рівня економічної безпеки та призупинення темпів росту доходу на агроєвроборинку (індекс Бела Баласса дорівнює відповідно 4,21 та 5,75).

Оцінка рівня економічної безпеки галузей сільського господарства (ЕБГ) – «Тваринництво», «Рослинництво» та «Виробництво рослинних олій» полягає в розрахунку моделі економетричної залежності фінансових показників, який визначається наступним чином:

$$P_{es} = F(X_i) = b_1 \times f(x_1) + b_2 \times f(x_2) + \dots + b_n \times f(x_n), \quad (2)$$

де, x_1, x_2, \dots, x_n – основні показники діяльності галузі; $f(x_1), f(x_2), \dots, f(x_n)$ – локальні функції, які показують залежність рівня економічної безпеки від відповідних показників діяльності галузі; b_1, b_2, \dots, b_n – питома вага значущості кожного показника для економічної безпеки галузі; n – кількість показників, за якими проводиться характеристика рівня економічної безпеки галузі.

Економетричні залежності дозволяють встановити мінімальний вплив прибутковості виробництва сільськогосподарської продукції на коефіцієнт ритмічності надходження фінансових ресурсів у структурі мультиагрокластеру за галузями «Тваринництво», «Рослинництво», «Виробництво рослинних олій» та «Виробництво борошномельно-круп'яної продукції». Це є основною причиною виникнення дестабілізуючих чинників економічної безпеки та інноваційно-інвестиційного циклу розвитку сільського господарства.

Кластерні відносини забезпечують розвиток та модернізацію виробництва на засадах співробітництва, яке розглядає сукупність потенційних можливостей щодо реалізації

спільних програм ефективного використання інфраструктурних об'єктів територіально-галузевого мультиагрокластеру Степової зони України. Це підтверджується гіпотезою про те, що більш активне співробітництво супроводжує більш високу вірогідність забезпечення стабілізації рівня економічної безпеки галузей та спонукає до формування конкурентних переваг на європейському (світовому) ринку сільськогосподарської продукції, а також вигідного розширення сфер його впливу.

Проведемо прогнозування динаміки збереження рівня економічної безпеки у відтворювальному інноваційно-інвестиційному циклі аграрного виробництва для типових галузей територіально-галузевого мультиагрокластеру Степової зони України: «Тваринництво», «Рослинництво», «Виробництво рослинних олій» та «Виробництво борошномельно-круп'яної продукції», (рис. 1-4).

Як свідчать дані рис. 1, величина економічної безпеки у відтворювальному інноваційно-інвестиційному циклі галузі «Тваринництво» знаходиться на невисокому рівні, і, ця тенденція буде продовжуватися.

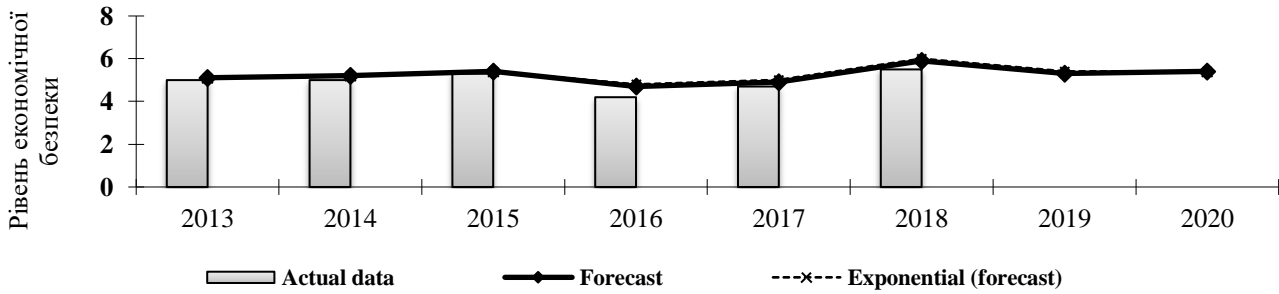

Рис. 1. Прогноз динаміки збереження рівня економічної безпеки у відтворювальному інноваційно-інвестиційному циклі галузі «Тваринництво» територіально-галузевого мультиагломерату Степової зони України

Джерело: власні розрахунки авторів

В галузі «Рослинництво» очікується суттєве підвищення рівня економічної безпеки (в середньому в 2,0 разів) протягом найбли-

жчих 5 років, із послідовною адаптації вітчизняного аграрного ринку до євrorинку (рис. 2).

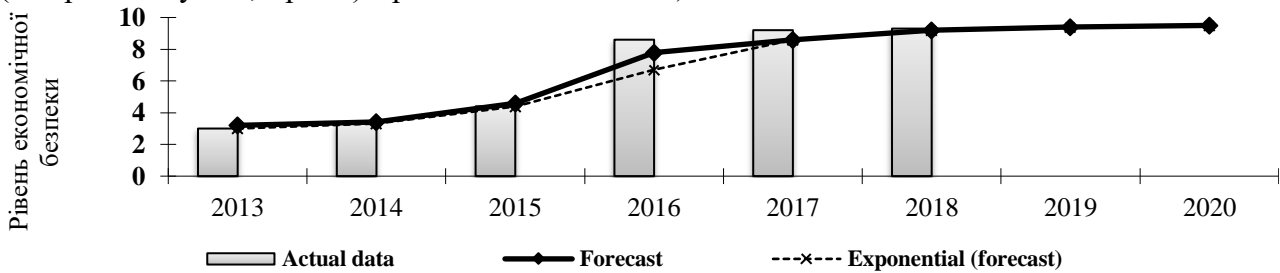

Рис. 2. Прогноз динаміки збереження рівня економічної безпеки у відтворювальному інноваційно-інвестиційному циклі галузі «Рослинництво» територіально-галузевого мультиагломерату Степової зони України

Джерело: власні розрахунки авторів

Для типових підгалузей, що займаються переробкою аграрної продукції прогноз буде виглядати наступним чином: в галузі «Виро-

бництво рослинних олій» під час майбутніх адаптаційних змін очікується зниження рівня економічної безпеки на 12-13% (рис. 3).

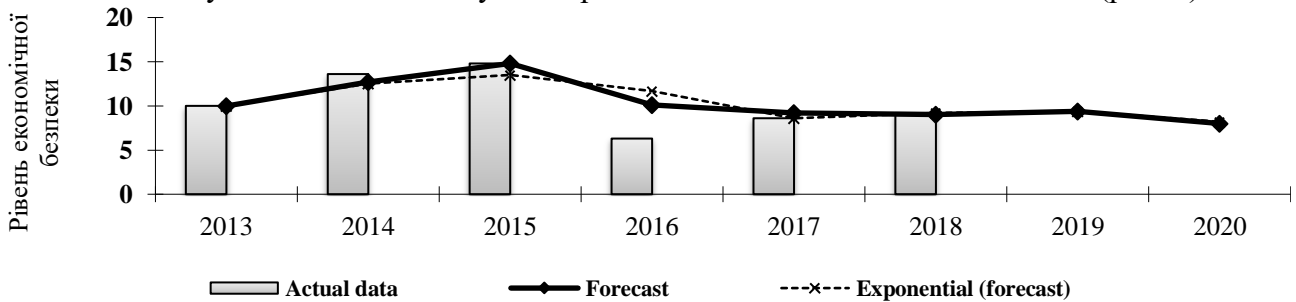

Рис. 3. Прогноз динаміки збереження рівня економічної безпеки у відтворювальному інноваційно-інвестиційному циклі галузі «Виробництво рослинних олій» територіально-галузевого мультиагломерату Степової зони України

Джерело: власні розрахунки авторів

Для галузі «Виробництво борошномельно-круп'яної продукції» – навпаки підвищиться на 2-3% і залишиться практично не-

змінним на протязі найближчих 5 років (рис. 4).

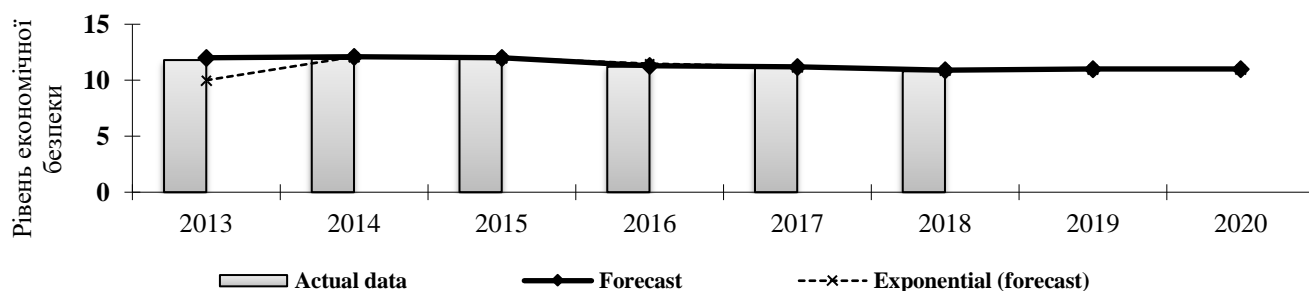

Рис. 4. Прогноз динаміки збереження рівня економічної безпеки у відтворювальному інноваційно-інвестиційному циклі підгалузі «Виробництво борошномельно-круп'яної продукції» територіально-галузевого мультиагломерату Степової зони України

Джерело: власні розрахунки авторів

Таким чином, формування територіально-галузевого кластеру в Степовій зоні, з точки зору можливості розвитку галузей сільського господарств у сфері інновацій як інтегрованої одиниці, набуває ексклюзивних компетенцій щодо комплексного забезпечення економічної безпеки, на основі інноваційно-інвестиційної платформи їх розвитку, детермінуючи причинно-наслідкові залежності між впливом чинників зовнішнього та внутрішнього середовища.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Розглядаючи безпеку як взаємодію системи і середовища, стає очевидним значення факторів-симптомів економічної безпеки, поряд з макроекономічними, зовнішньоекономічними, виробничими та іншими найважливішими чинниками. Відповідно, кожна підсистема економічної безпеки наочно демонструє реальний стан кожної з названих сфер. Вони є базовими для розрахунку

цілого ряду вторинних, хоча й не менш суттєвих чинників. При цьому, необхідно враховувати потенціал кредитного, зокрема і лізингового обслуговування, субсидування, надання податкових та митних пільг, страхування, включаючи страхування інвестиційних та інноваційних ризиків.

Залучення нових суб'єктів різних рівнів, а саме, дистрибуції, стартап компаній, може призвести до зміни архітектури кластеру. В цього процесу може змінитись і конфігурація рівня економічної безпеки галузей, через зміну критеріїв оцінювання факторів рівноваги системи економічної безпеки та входних її параметрів у часі для збереження бажаного рівня інновативності організації сільськогосподарського виробництва, підвищення рівня якості продукції, показників ліквідності, прибутковості, окупності активів, фінансової стійкості, інтелектуального капіталу та інвестиційного клімату в кластері.

Список літератури:

1. Андрушків Б.М. Економічна та майнова безпека підприємства та підприємництва. Антирейдерство: монографія / [Б. М. Андрушків, Ю. Я. Вовк, Л. Я. Малюта, В. А. Паляниця та ін]; за заг. ред. Андрушківа Б.М. – Тернопіль : Тернограф, 2008. – 424 с.
2. Барановський О. І. Економічна безпека: навч. посіб. / О.І. Барановський, Л. В. Герасименко О. Є Користін; за заг. ред. О.М. Джужі. – К. : Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2010. – 368 с.
3. Білошкурська Н. В. Економіко-організаційний механізм формування економічної безпеки підприємства: принципи побудови, функції, структура / Н.В. Білошкурська // Економіка та держава. – 2013. – № 12. – С. 24-29.
4. Білошкурська Н.В. Моделі адаптивної поведінки та їх роль у формуванні економічної безпеки підприємства / Н.В. Білошкурська // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 12 (114). – С. 101-105..
5. Kuratko D., Hodgetts R. Entrepreneurship: A Contemporary Approach. – Harcourt College Publishers, 2001. – 722 p..

6. Kuźniar R. Niebezpieczeństwa nowego paradygmatu bezpieczeństwa: Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia – koncepcje – instytucje /R. Kuźniar, Z. Lachowski. – Warszawa, 2003. – 398 s.
7. Mitchell N. Reconceptualising quality models to achieve innovation objectives / R. McAdam, N. Mitchell // *International Journal of Technology Management*. – 2008. – Vol. 37. – pp. 13–28.
8. Murdoch C. Economic Factors as Objects of Security: Economics, Security and Vulnerability, *Economic Issues and National Security*. Lawrence. 1977. – pp. 67–98.
9. Войнаренко М. П. Економічна безпека підприємства в конкурентному середовищі: монографія / [Войнаренко М.П., Дуда Т.Т., Лук'янова В.В., Яременко О.Ф.] за наук. ред. М.П. Войнаренка. – Хмельницький: ХНУ, 2008. – 382 с.
10. Шимко О.В. Венчурне інвестування як важливий напрям інтенсифікації інноваційної діяльності в Україні. Наукові записки. Серія «Економіка». 2012. Вип.19. С. 407-411.
11. Ульяницька О.В., Ярошенко Т.В. Бізнес-ангели як альтернативна форма фінансування підприємницького сектору в Україні. Механізм регулювання економіки. 2009. № 2. С.72-79.
12. Першко Л.О., Данькевич А.П. Венчурні фонди як інвестиційні інститути: західний досвід і практика функціонування в Україні. Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). 2014. №1 (64). С.40-46.
13. Вермінська О.М. Проблеми та перспективи інвестиційно-інноваційного розвитку України / О.М. Вермінська, П.А. Гориславець // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – № 691. – С. 258–262.

References:

1. Andrushkiv, B., Vovk, Yu., Maliuta, L., Palianytsia, V. (2008). *Economic and property security of enterprises and entrepreneurship. Anti-raiding*. Ternopil: Ternohraf.
2. Baranovskyi, O., Herasymenko, L., Korystin, O. (2010). *Economic security*. Kyiv: Alerta.
3. Biloshkurska, N. (2013). Economic-organizational mechanism of formation of economic security of the enterprise: principles of construction, functions, structure. *Innovation*, 12, 24-29.
4. Biloshkurska, N. (2013). Models of adaptive behavior and their role in shaping the economic security of the enterprise. *Actual Problems of the Economy*, 12(114), 101-105.
5. Kuratko, D., Hodgetts, R. (2001). *Entrepreneurship: A Contemporary Approach*. San Diego: HarcourtCollegePublishers.
6. Kuźniar, R., Lachowski, Z. (2003). *Niebezpieczeństwa nowego paradygmatu bezpieczeństwa: Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia-koncepcje-instytucje*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.
7. McAdam, R., Mitchell, N. (2008). Reconceptualising quality models to achieve innovation objectives. *International Journal of Technology Management*, 37, 13-28.
8. Murdoch, C., Trager F. (1977). Economic factors as objects of security: economics, security and vulnerability. *Economic Issues and National Security* (pp. 67-98). Lawrence: Publishing House: "John Wiley & Sons Inc".
9. Voinarenko, M., Duda, T., Lukianova, V., Yaremenko, O. (2008). *Economic security of the enterprise in a competitive environment*. Khmelnytskyi: KhNU.
10. Shymko, O. (2012). Venture investment as an important direction of intensification of innovative activity in Ukraine. *Proceedings. Economy Series*, 19, 407-411.
11. Ulianytska, O., Yaroshenko, T. (2009). Business angels as an alternative form of financing the entrepreneurial sector in Ukraine. *The Mechanism of Regulation of the Economy*, 2, 72-79.
12. Pershko, L., Dankevych, A. (2014). Venture funds as investment institutions: Western experience and practice in Ukraine. *Scientific Bulletin of the National University of the State Tax Service of Ukraine (Economics, Law)*, 1(64), 40-46.
13. Verminska, O., Horyslavets, P. (2010). Problems and prospects of investment-innovative development of Ukraine. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic"*, 691, 258-262.